

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบริบทของการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เป็นการวิจัยเพื่อขยายขอบเขตองค์ความรู้ของหลักสูตรแฝงให้แพร่หลาย ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ได้รับรู้และตระหนักถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรแฝง เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงเพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของผู้เรียนต่อไป ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. อภิปรายผลการวิจัย
4. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
3. เพื่อศึกษาหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ที่ครูให้ความสำคัญและมีค่าร้อยละสูงสุด จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การทบทวนความรู้เดิม (100%) 2) ด้านการวัดและประเมินผล

คือ การให้ทำการบ้านและการนัดหมายส่งงานพร้อมกัน (100%) 3) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ คือ การจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบและการจัดบอร์ด/ป้าย (96.67%) 4) ด้านแบบแผนการปฏิบัติ คือ การแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย การเข้าสอนตรงเวลา และการจำชื่อนักเรียนได้ (100%) 5) ด้านภาษาสัญลักษณ์ คือ คำพูดที่เป็นหางเสียงกรับ/คะ (100%)

2. ผลการศึกษาความคาดหวังของครูและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พบว่า

ความคาดหวังของครู ที่มีค่าร้อยละสูงสุด จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การแจ้งวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนรู้ว่าต้องเรียนอะไรบ้าง 2) ด้านการวัดและประเมินผล คือ การให้นักเรียนทำการบ้านเพื่อให้นักเรียน ได้ทบทวนความรู้หลังเรียน (70.00%) 3) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ คือ การตกแต่งห้องสวยงามเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข (70.00%) 4) ด้านแบบแผนการปฏิบัติ คือ การแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี (70.00%) 5) ด้านภาษาสัญลักษณ์ คือ การพยักหน้าเป็นการเสริมแรงให้กับนักเรียน การส่ายหน้าสื่อให้นักเรียนรู้ว่า ถูกต้อง ไข่ และการยกนิ้วโป้งเป็นการให้กำลังใจกับนักเรียน (63.33%)

การรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครู ที่มีค่าร้อยละสูงสุด จำแนกเป็นรายด้านดังนี้ 1) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (48.89%) 2) ด้านการวัดและประเมินผล คือ การใช้เครื่องหมายถูกผิดเพื่อให้นักเรียนรู้ว่าคำตอบนั้นถูกหรือผิด (51.11%) 3) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ คือ การจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย (56.67%) 4) ด้านแบบแผนการปฏิบัติ คือ การนั่งสอนหน้าชั้นเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียนและการให้ขออนุญาตก่อนออกจากห้องเพื่อให้นักเรียนมีสัมมาคารวะ (55.56%) ด้านภาษาสัญลักษณ์ คือ คำพูดผิด คำพูดออกตัวหรือเชิงไม่มั่นใจเพื่อกระตุ้นการคิดของนักเรียน (64.44%)

3. ผลการศึกษาหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยวิเคราะห์จากการรับรู้ของนักเรียนจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน ที่ไม่ตรงตามความ

คาดหวังของครูในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ที่มีความถี่ของการจัดอันดับหลักสูตร แฝง คิดเป็นร้อยละสูงสุด จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านบวก คือ ทำให้การทำงานทุกอย่างควรมีระเบียบแบบแผนปฏิบัติผลงานเป็นการรับรู้จากการบอกขั้นตอนกิจกรรม ทำให้มีกำลังใจที่จะเรียนเพราะนำไปใช้ได้จริงเป็นการรับรู้จากการประยุกต์ใช้ความรู้ (18.89%) ด้านลบ คือ การสอนเป็นหน้าที่ของผู้สอนไม่ใช่ภาระของผู้เรียน เป็นการรับรู้จากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง (22.22%)

ด้านการวัดและประเมินผล ด้านบวก คือ เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เป็นการรับรู้จากการให้ทำการบ้าน (17.78%) ด้านลบ คือ ผู้ได้ลำดับท้าย ๆ ท้อแท้ไม่อยากเรียนในรายวิชานั้น ๆ เป็นการรับรู้จากการจัดลำดับคะแนน (24.44%)

ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ ด้านบวก คือ รู้สึกว่าตัวเองมีความทันสมัยเป็นการรับรู้จากการใช้สื่อออนไลน์ (23.33%) ด้านลบ คือ รู้สึกรกสยตาเป็นการรับรู้จากการจัดบอร์ด/ป้าย (16.67%)

ด้านแบบแผนการปฏิบัติ ด้านบวก คือ ต้องเข้าเรียนให้ตรงเวลาเป็นการรับรู้จากการขานชื่อก่อนสอนทุกครั้ง (20.00%) ด้านลบ คือ ครูเลือกปฏิบัติเป็นการรับรู้จากให้ความสนใจและพูดทักทายนักเรียนบางคน (22.22%)

ด้านภาษาสัญลักษณ์ ด้านบวก คือ ครูใจดี อ่อนน้อม นำเคารพเป็นการรับรู้จากพูดชมเชย (18.89%) ด้านลบ คือ ไม่ชอบเพราะเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพเป็นการรับรู้จากการใช้น้ำเสียง/ระดับเสียงดัง (18.89%)

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบริบทของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จากกระบวนการศึกษาในแต่ละขั้นตอน สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลมีเครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้ แบบสังเกตการสอน แบบสอบถามสำหรับครู และแบบสอบถามสำหรับนักเรียน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ ความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครู และหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ พบว่า ปรากฏการณ์ที่ครูให้ความสำคัญมากสุดในกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละด้านของการเรียนรู้ เช่น ครูได้

ทบทวนความรู้เดิมก่อนการสอนทุกครั้ง ให้ทำการบ้านและการนัดหมายส่งงานพร้อมกันเพื่อความเป็นระเบียบและกระตุ้นให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา การแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย การเข้าสอนตรงเวลาและการจำชื่อนักเรียนได้ การใช้คำพูดที่เป็นหางเสียงครับ/ค่ะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ นักเรียน และช่วยส่งเสริมให้นักเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ในทุก ๆ ด้านตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพูนสวัสดิ์ นาคเสน (2544 : 83-156) ที่ศึกษาการปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี พบว่า การปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับดีมาก โดยมีด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ การตรงต่อเวลา และด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ ด้านการแต่งกาย นอกจากนี้ บุคลากรในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน และยังพบปัญหาการปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยของนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา มีปัญหาส่วนใหญ่ คือ อาจารย์ภายในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือเอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง ในการควบคุมดูแล ตรวจสอบการแต่งกายของนักเรียนก่อนเข้าห้องเรียน หรือก่อนการเรียนการสอนนักเรียนขาดความรับผิดชอบ ไม่มีจิตสำนึกในการแสดงความเคารพ และการรักษาความสะอาดของส่วนรวม โรงเรียนขาดการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้นักเรียน ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับและแนวปฏิบัติของโรงเรียน

2. การศึกษาความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พบว่า ความคาดหวังของครูสูงสุดในแต่ละด้านในกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ การแจ้งวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนรู้ว่าต้องเรียนอะไรบ้าง การให้นักเรียนทำการบ้านเพื่อให้นักเรียนได้ทบทวนความรู้ที่เรียนมาในแต่ละวัน การตกแต่งห้องสวยงามเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข การแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และการยกนิ้วโป้งเป็นการให้กำลังใจกับนักเรียน ในส่วนของการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครู สูงสุดของแต่ละด้านในกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู ได้แก่ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย การจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย การนั่งสอนหน้าชั้นเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียนและการให้ขออนุญาตก่อนออกจากห้องเพื่อให้นักเรียนมีสัมมาคารวะ สอดคล้องกับการศึกษา ประดิษฐ์ อูปรมย์. (2523 : 30) กล่าวว่า บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสนใจใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียน ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกันและกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการ

เรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงาม ให้แก่นักเรียน และฉลาด หาญกล้า (2551 : 95) ที่ศึกษาการดำเนินการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนนาขามวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรักษาความสะอาดทั้งความสะอาดร่างกาย ความสะอาดห้องเรียน ความสะอาดของบริเวณโรงเรียน และ อาคารสถานที่ต่างๆ ในบริเวณโรงเรียน สามารถปฏิบัติตนรวมทั้งแสดงกิริยาอาการต่างๆ อย่างเหมาะสมอาการต่างๆ อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามกฎระเบียบ สะสมหรือใช้จ่ายสิ่งของทั้งที่เป็น สมบัติส่วนตัวหรือส่วนรวมอย่างรู้ประโยชน์และคุณค่า จนได้รับคำยกย่องจากครู ผู้ปกครอง และชุมชน

3.การศึกษาหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทของการจัดการเรียน การสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จากการวิเคราะห์ข้อมูลการตอบแบบสอบถาม สำหรับนักเรียน พบว่า หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นมีทั้งทางบวกและทางลบ ที่มีความถี่สูงสุด ดังนี้

3.1 หลักสูตรแฝงด้านบวก เช่น การบอกขั้นตอนการทำกิจกรรมทำให้การทำงานทุกอย่างมีระเบียบแบบแผนปฏิบัติ การให้การบ้านเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การใช้สื่อออนไลน์เป็นการเรียนรู้ที่ทันสมัย การขานชื่อก่อนสอนทุกครั้งช่วยกระตุ้นให้นักเรียนต้องเข้าเรียนตรงเวลา และการพูดคุยชมเชยให้กำลังใจทำให้รู้สึกอบอุ่นมีกำลังใจในการเรียน

3.2 หลักสูตรแฝงด้านลบ เช่น นักเรียนรู้สึกว่าการที่ครูให้ทำงานหรือเสนอความคิดเห็นในห้องเรียนไม่จำเป็นเพราะการสอนเป็นหน้าที่ของผู้สอนไม่ใช่ภาระของผู้เรียน และการที่ครูจัดลำดับคะแนนสอบในแต่ละครั้ง ผู้ได้ลำดับท้าย ๆ เกิดความท้อแท้ไม่อยากเรียนในรายวิชานั้น ๆ เป็นผลทำให้เกิดการหนีเรียน รู้สึกท้อถอยเป็นการรับรู้จากการจัดบอร์ด/ป้าย ครูเลือกปฏิบัติเป็นการรับรู้จากให้ความสนใจและพูดคุยทักทายนักเรียนบางคน ไม่ชอบเพราะเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพเป็นการรับรู้จากการใช้น้ำเสียง/ระดับเสียงดัง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นมี 2 ด้าน ได้แก่ด้านบวกและด้านลบ โดยด้านบวก คือ สิ่งที่เกิดกับผู้เรียนแล้วเป็นผลดีต่อผู้เรียนหรือทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น และด้านลบ คือ สิ่งที่เกิดกับผู้เรียนแล้วไม่เป็นผลดีต่อผู้เรียนอาจทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตกต่ำลง สอดคล้องกับชูแก้วเรนสกี (Schugurensky, 2002 : 2-6) กล่าวว่า หลักสูตรแฝงที่ถูกสอนนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรครุมีความคาดหวังเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนที่ต่างกัน แม้ว่าหลักสูตรแฝงมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดผล

ด้านลบ เช่น ทำให้เกิดความไม่เสมอภาค และการได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่มันก็สามารถที่จะทำให้เกิดผลด้านบวกได้ เช่นกัน เช่น ความอดทน และแม้แต่การเพิ่มศักยภาพแก่ผู้เรียนจากการรับรู้ของนักศึกษาในกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน 5 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ ด้านแบบแผนการปฏิบัติ และด้านภาษาสัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Snyder (1986 : 27) ที่ทำการศึกษาลักษณะการแฝง ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ มีการแฝงอยู่ในสภาพบรรยากาศต่างๆ และนักเรียนสามารถเรียนรู้จากการตีความหมายจากสภาพบรรยากาศนั้นด้วยตนเอง ซึ่งครูไม่รู้ตัวหรือไม่ได้เจตนาที่จะสอน สภาพทางอารมณ์และความรู้สึกของนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการตีความหมายสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของครู และเป็นหลักสูตรแฝงที่สำคัญ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบมากมายทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ซึ่งถ้าเป็นเรื่องที่ไม่พึงประสงค์แล้วจะมีผลต่อเนื่องถึงสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรมีการวางแผนในการทำงานทุกอย่างให้มีระเบียบแบบแผนปฏิบัติที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งวัตถุประสงค์ การทบทวนความรู้ก่อนสอนให้แก่ นักเรียน รวมไปถึงการส่งเสริมผู้เรียนในด้านต่างๆ เช่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.2 ด้านการวัดและประเมินผล ครูควรมีการทดสอบทุกครั้งหลังสอนเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนมากขึ้น และควรมีการประเมินนักเรียนที่หลากหลาย ให้ครอบคลุมนักเรียนในทุก ๆ ด้าน

1.3 ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ ในการจัดสภาพห้องเรียนครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดสื่อการเรียนรู้อุปกรณ์ในห้องเรียน เพื่อที่จะรู้ว่าคุณสมบัติของแต่ละคนมีความสนใจในด้านไหนบ้าง และเพื่อเสริมสร้างจินตนาการของนักเรียนด้วย รวมถึงใช้สื่อการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

1.4 ด้านแบบแผนการปฏิบัติ ก่อนการสอนทุกครั้งครูต้องขานชื่อนักเรียนก่อนเสมอเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนต้องเข้าเรียนให้ตรงเวลา ครูไม่ควรนั่งบนโต๊ะนักเรียนเพราะว่านักเรียนบางคนอาจจะรู้สึกอึดอัดไม่เหมาะสมทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียนรู้ได้ และติดตามผลการรับรู้ของนักเรียนจากการสอนของครูเพื่อแก้ไขให้ตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้

1.5 ด้านภาษาสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งการ การแสดงออกของครูล้วนแล้วแต่มีผลต่อนักเรียนทั้งสิ้น ดังนั้นครูควรวางตัวให้เหมาะสมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน เช่น การใช้คำพูดที่เป็นทางเสียง ครับ/คะ ยิ้มแย้มแจ่มใส และการเข้าสอนตรงเวลา เป็นต้น

1.6 ครูจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องของหลักสูตรแฝงให้กระจ่างชัด และตระหนักในความสำคัญของหลักสูตรแฝง เพื่อที่จะสามารถควบคุมป้องกันการเกิดหลักสูตรแฝงทางลบ และส่งเสริมการเกิดหลักสูตรแฝงทางบวก

1.7 ครูผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป

1.8 ผู้ที่ศึกษาหรือบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ควรตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรแฝง ว่ามีผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้จริง และควรหาแนวทางในการแก้ไขหลักสูตรแฝงด้านลบที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การสังเกตการสอน การศึกษาพฤติกรรมของครูและนักเรียนในขณะที่สอน อาจจะใช้เวลานานมากกว่า 1 เดือน หรืออาจจะเป็นเทอม เพื่อให้ให้นักเรียนและครูลดอาการกอดคั่นจากการสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงตามสถานการณ์มากขึ้น

2.2 ควรมีการเจาะลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในขอบเขตที่กว้างขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างขึ้น

2.3 ควรศึกษาปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบริบทของการจัดการเรียนสอนชั้นเรียนระดับอาชีวศึกษา ในวิชาชีพระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

2.4 เลือกศึกษาการเกิดปรากฏการณ์ของหลักสูตรแฝงและการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงในแต่ละบริบทที่สนใจจะการศึกษาในครั้งต่อไปให้กระจ่างชัด และคิดหากิจกรรม หรือนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ทดลองสอน และติดตามผลการวิจัยต่อไป